

BOLLETÍ DE LA SOCIETAT ARQUEOLÒGICA LULIANA

CONSTITUCIONS E ORDINACIONS DEL REGNE DE MALLORCA

PROEMI

(CONTINUACIÓ)

Set dies després era anomenada una comissió de persones, composta pel canonge Pere Bellver, Joan Baptista Despuig, Francesc Torrella i Ramon de Verí, doctor en drets, per concertar els privilegis. Però lo que's negava a l'anònim «gentil home» es concedia graciosament a les honorables persones dessús dites. Tot seguit En Torrella, fent ús de la gràcia, i amb les formalitats convingudes, treia de l'arxiu dos codis: el *Rosselló vell* i el de les *Corts Generals*, amb la promesa de tornar los salvs i il·lesos, ultra una resma mitjana del paper comprat. Romangué fixat per l'escrivent el salari de dos sous. A la vora d'un mes els magnífichs senyors Despuig i Torrella, havien tret el material que los interessava dels dos codis, i després els barataven pels de *Abelló* i del nou *Regiment* (el de Sac i Sort?) «*Los die v any (9 maig 1579) dessus dits los magnífichs señors Remon de sant marti donzell, mossen Joan Gaties, mossen michel pau mercaders y mossen bernadi alemany apotecari quatre dels magnífichs señors Jurats lo present any de la universitat de la ciutat y regne de Mallorques y los honorables Joan Calafat y Joan bennasser sindichs clauaris dela part forana absents los magnífichs S.^{rs} francesch serralta y mossen felip valenti stant congregats y ajustats ala sala inferior dela casa dela dita uniuersitat hont los negocis de aquella se acostumen tractar diffinir y determinar hauent*

per lo Gran y General consell del present regne celebrat a dos del present mes de maig esser stat remes ases magnificencias honorables sindichs clauaris la eleccio deles persones qui tenguen carrech de concertar dits priuilegis y resoldre aquells per effecta de estamparlos per tant per execucio de dita determinacio desitjant portar adebit y perfeccio dita obra tant sancta y ala present uniuersitat tant necessaria, agut primer colloqui entre ells feren eleccio deles persones debaix scrites nemine discrepante per dit effecta y son les següents: Lo magnífich S.^{or} canonge beluer. Lo Sor Joan Baptista despuig, lo S.^{or} francesch torrella lo Sor Ramon de Veri doctor en drets.

Donant ab lo present facultat als sobredits de pentre per scriure o aportar la scriptura de dits priuilegis per concertar aquells loquils apparra.

El 29 maig els anomenats per formar la comissió accepten l'encàrrec «*los quals per millor directio del dit negoci y expedicio d'aquell digueren que si ases magnificencias apparra conuendria molt que ab tota cautela dela uniuersitat sen apportassen un libre o des de dits priuilegis ala casa hont entre ells millor y mes comoda seria vist per poderse ajuntar y mirar en la hora que voldrien dits libres per millor y mes prompte poder resoldre dit fet y vist aquell y possat y pres loquels ne apparra se tornaria a la present uniuersitat y pendrien ne altra y axi següvien fins debita concensio de dit*

negocii. Així, s'acordava «y per execucio de la qual determinacio aquí mateix foren trets del arxiu dos llibres de dits priuilegis o de franquesses lo un comensant, quia commune (etc.) y laltre en vulgar comensant, sapien tuyts (etc.). Encara que primer es un altre priuilegi que comensa, pateat uniuersis etc., los quals dos llibres en presencia de tots e per vcluntat dels mag.^s Furats foren encomenats al dit magnifich Sor Francesch torrella, lo qual aquí present pres y accepta dits llibres y promes tornar aquells a la present uniuersitat salues e illesos». Lo die y any dessus dits (15 juny 1579) los magnifichs señors Remon de Sant Marti Donzell, Mossen Francesch Sevralta ciutada, Mossen Joan Gaties, Mossen Michel Pau mercaders y Mossen Bernadi Alemany apotecari essent absent lo magnifich señor Felip Valenti ciutada hun dels magnifichs señors Furats lo present any dela uniuersitat dela ciutat y regne de Mallorques, stant personalment congregats y aiustats en la sala inferior dela casa dela Furaria dela dita uniuersitat comparegueren deuant desses magnificencias, los magnifichs señors Joan Baptista Despuig y Francesch Torrella donzell dos dels magnifichs elets per posar ense forma tots los priuilegis dela present uniuersitat y tornaren lo libre d'en Rossello vell que en dies passats los erostat dexat y ses magnificencias los liuraren lo libre dit den Abello lo qual prometeren restituir aditas ses magnificencias... Emes a XX de dits mes y any lo dit señor Francesch Torrella torna lo libre de Corts Generals y ses magnificencias li liuraren lo libre del nou Regiment lo qual promes restituir adites ses magnificencias. Testimonis Michel Sagarra Verguer y Mossen Michel Malferit

Emes a XVIII de dits mes y any restituit lo dit senyor Despuig lo libre den Abello y ses magnificencias li liuraren lo libre de Corts Generals lo qual promes restituir».

Al cap d'avall, tant de treball de part de la comissió, i tantes facilitats concedides pels Jurats cristallitzaren en alguna obra positiva? Heus aci una pregunta, a la que els arxius no han sabut respondre encara.

En tant la impremta mallorquina no deixava de fer excel·lents serveis a la nostra legislació. Els fills de Cansoles probablement, estampaven (15 febrer 1580) amb caràcters gòtics, i portada amb orla, el «*Real Edicte e Crida sobre los grans abusos ques feyan en lo present Regne de Mallorca en besar y altres tocaments il·licits sots color de easarse ab Donzelles y Vidues*». La impremta de Rodriguez i Pizà treia a llum en 1618 la *Prag-*

matica Sanctio institutionis Regie Audientie cum ordine iudiciario eiusdem» ço és «*les formes de les suplicacions, escriptures y cedulaes, decretacions y provisions conferents a la bona y breu administracio y expedicio de la justicia*» servadores en la Reial Audiència, instituida i eregida a precis dels Jurats com vérem, als 11 de Maig de 1571. També editava, en un volum de 113 planes els edictes del Virrei Torres. El 24 setembre de 1622 s'estampava l'edicte reial de Jeroni Agustí, dins el bull de les discòrdies civils, vedant inexorablement els mots de Canamunt i Canavall, i que algú aportàs colls blaus o blancs per no ésser confusos uns i altres. Si arribava aquí «*la nova certa de que per les parts de Europa se han dividit diferents personas ab intent de que en tota ella cunda la Peste escampant dels polvos que amb tant rigor la ha ocasionat en el Estat de Mila*» el Capità General, aleshores Pere Ramon Zaforteza, cavaller de l'hàbit de Calatrava manarà escaients previsions, impreses en fulla orlada de gran fol per tal d'esquivar així l'amenaçador contatge.

Dels privilegis, però, n'igú ne fa esment. En tal forma que a la sessió del 16 de juliol de 1592 caldrà cridar l'atenció dels Jurats «*com en la case dels Comptes uniuersals ha tretze bales de paper ques compraren en los anys passats per stampar los priuilegis y com fins vuy may se sia fet, lo paper se pert del tot y no fora bo a causa que hi plou demunt y esta en fi de molt mala manera*». L'hora sembla no ésser propícia, i s'acorda que jatsia «*per ara no pot servir el paper*» sia venut, i el diner vagi a acreixer les reserves pels pagaments generals. A mes, dos anys després (26 setembre) el Gran i General Concell era sabedor de la mort de Teseu Valenti, fill de l'eminent jurista, el qual, pel juliol de 1592, havia passat a València, en la nau del patró Martí, per seguir el camí a la cort i impetrar del Rei, a favor dels mallorquins, l'afranquiment dels lluísmes i composicions, que el Procurador Reial exigia als qui, en la capbreuació de 1517, no capbreuaren. D'aquesta mort els Jurats se'n dolgueren fonament, puís havien posada tota la confiança en les gestions del difunt, tocants al problema de la «conservacio dels Reals priuilegis del Regne». I, talment clovia's la XVI^a centúria. L'aranya negra, arcerada, no parava de teixir, entorn d'aquest afer, la densa terenyina de la dissort. La centúria següent serà missatgera de millors auguris. Ja a la sessió del Gran i General Concell del 13

desembre de 1602 era pres l'acord «de ques fasse de nou un dret municipal y ordinacions que reformen totes les coses que tenen necessitat de reformacio... y per fer y trassar aquelles que sien elegits tres doctors, los quals elegiren y nomenaren encontinent y son los magnífichs S.^{os} misser Pere Moll, misser Jordi Forteza y misser Onofre Salva, los quals vistes les constitucions de Catalunya, les ordinacions de Valencia, de Arago y altres parts quells... formendites ordinacions y dret municipal». Després..... els arxius serven el mutisme aglassador de l'esfinx. Però, deixem transcorre denou anys més, que en la llarga cadena dels segles és un instant i, veus aci, que als 26 agost 1621 el ja secular projecte de codificació reviva's, mercès als bons oficis del Jurat Miquel Domenge, el qual exposava als seus companys de Concell «que per ordenar lo dret municipal, ço es ordinacions, franqueses, priuilegis, pragmatics y statuts y posar aquell del modo que puga imprimirse y stigue demanera que tots ne tingan noticia, com se ha fet en tots los demes Regnes de sa Magestad estan anomenats los Doctors Misser Fere Moll, Jordi Forteza y Pere Joan Canet los quals per dit effecte han de suportar un gran treball tant en regonexer los llibres dels Archius Realy de la Uniuersitat per veure tot lo que y ha conuenient per dit effecte, com tanbe en mirar y llegir los llibres de Constitucions y fueros de Arago, Catalunya y Valencia y altres y fer de tot censura y per asso han de tenir moltissimas consultas entre si ab tant destorb de sos negocis com profit desta Uniuersitat i axi appar cosa justa los sia feta remuneracio dels treballs y axi proposa a V.^s m.^s sils appar los sia senyalat algun salari cert perque ab mes aincuo y diligencia continuen lo effecte quels esta acomenat» No hi hagué conclusió per mor la diversitat de parers.

I la comissió de juristes, que tal volta per defalliment d'estímul romangué inactiva, reprenia novellament la tasca, tan esperançadora per les generacions passades com per les esdevenidores. Mes, si la mort s'emportava a millor vida al Dr Pere Moll, ben aviat cuidava's d'omplir-ne el buit (22 octubre) amb el Dr Antoni Mesquida Romaguera «Per quant es estat comes per est gran y general Concell lo del posar en forma lo dret municipal y ordinacions del Regne anels doctors Misser Jordi Forteza, Misser Fere Moll y Mossen Pere Joan Canet. E com nostro Señor es estat seruit aportarsen a descansar lo dit Misser Pere Moll perço se proposa a V.^s mag.^s pera-

que fassen electio en lloch de aquell de algun altre Doctor pere ques puga donar fi, y remate adit negoci de tanta importancia per lo present Regne. E aqui matex se procehi en fer electio y nominatio de Doctor en lloch del dit Misser Pere Moll, en la qual nominatio concorregueren set persones... fonch atrobat tenir mes veus que nengun altre lo D.^{or} Misser Antoni Masquida. Perço util y no impedit fonsc admes en lloch del D.^{or} Misser Pere Moll. Prest l'havia de seguir, camí de l'eternitat, el Dr Onofre Salvà, el qual deixava digne successor en la persona del D.^{or} Pere Joan Canet.

Els traspassats juristes no hagueren la ventura de fruir el goig íntim de llur treball acomplit. I tanta diligència hi posaven els comissionats que el 9 de maig de l'any propsegüent, la Universitat s'obligava a atenyer el promès: «Pera tractar, diffinir y determinar en e sobre les nccesitats y altres coses concernents y concorrents lo be utilitat y conseruatio del present Regne essent essentat y reposat lo dit Concell y fet silenci per aquell fench per lo Magnífich Sr. Hieroni Pau de Puigdorfila Donzell Jurat en nom y per part dels altres Magnífichs Sors. Furats los fonch proposada la Propositio infrascrita la qual apres fonch llegida per lo notari debaix scrit y es del tenor seguent. Ihs, Ill.^{es} Senyors y Saui Concell.

Voses magnificencias se recordaran de com als 6 (deu esser 26) de Agost proppessat fonch proposat y resolt en est gran y general Concell de ques fes la recopilatio y redres del dret Municipal y perço fonsc anomenat lo Doctor Pere Joan Canet en lloch del D.^{or} Honofre Salua ya mort perque juntament ab los Doctors Pere Moll y Jordi Forteza fessen dita obra y apres per mort del D.^{or} Pere Moll fonsc anomenat lo D.^{or} Antoni Mesquida Romaguera als 22 de octubre, y hauent ya als 26 del matex mes de Agost determinat, que si acabaven la obra dins la present Furaria tinguessen franquessa y per los treballs se concertassen ab los Magnífichs Furats y honorables Síndichs Clauaris y perquant nos han entregat la dita obra feta sels ha donat la franquessa a dits Doctors ço es el D.^{or} Pere Joan Canet y el D.^{or} Antoni Masquida qui vuy son vius, hi havem tanbe resolt si a V.^s m.^s apparex aonar axi per los treballs dels dits Doctors Canet y Mesquida com perque paguen qualseuols quils han ajudat a escriure, sinch centes lliures, y si be han dit, que entenen sels hauia de donar major remuneratio. Pero que son fills de la Patria y desitgen seruitla, contentantse delo que hauem resolt». I

aquesta satisfacció s'estojava pels Drs Canet i Mesquida que feien patent, al retre tribut de amorosida gratitud a llurs predecessors, en l'end'reça amb que encapçalaven la «*Recopilatio de las franquesas y dret municipal de Mallorca*» (apèndix c), treball que rebia solemnialment en nom de la Ciutat, el Jurat Militar, Jeroni Pau Puigdorfilà, el 7 de maig de 1622.

Precedeix a l'esmentada «*Recopilatio*» encara inèdita, un «*epitome dels reys de Mallorca ab los actes mes particulars que an fet en fauor dest Regne perque ab millor claredat se vejan y sapien de qui son los Capitols y priuilegis mencionats en esta obra*» resum capdavanter que arriba fins a Felip tercer. La desusdita «*Recopilatio*», de 159 fols numerats, està departida en cinc llibres: de les persones (qüestions eclesiàstiques, naturalesa i adquisició, disposicions de dret municipal i pertanyents a càrrecs administratius); dels judicis: dels contractes; darrera voluntat; dels crims i delictes. (1) Començaren l'obra, i

gairebé portaren-la a terme, els juristes Salvà, Forteza i Moll. Amb tot és coneguda pels noms de Canet i Mesquida, els quals, estranys a la lenta i penosa gestació, arribaven a l'hora joiosa de hissar la bandera al cim.

Aquesta compilació tampoc no atenyia força legal, puis les Autoritats mai no la declararen codi oficial. I si bé els juristes posteriors, sovint la consultaren amb profit, mai en llurs al·legacions la retregueren.

Es contava ja amb una compilació de fet, però tanmateix no restava satisfet el desig, deslaira manifestat pels Jurats, de donar-la a l'estampa, per tal de vulgaritzar la coneixença del nostre dret, cada volta més imperiosament sentida. Per no estar fàcilment a l'abast de algunes ordinacions del Regne, practicament eren inconegudes, i així llur observança preterida. En aquest punt podriem recitar no pocs fets. D'ésser popularitzades, potser s'haguerés esquivat l'avalot promogut pels mesura-

(1) *Index dels Títols del Primer volum:*

Títols del Llibre Primer.—De la Santa Fee Catholica.—De la Immaculada Concepcio de la Verge Maria.—De las Santas Iglesias.—De Bisbe e Clero.—De les coses prohibides als Clerges.—Que los Beneficis Ecclesiasticos de Mallorca sien conferits a naturals.—Qui son naturals y com se han de afillar.—Dels Inquisidors y Cort del Snt. Offici.—Del principi, discurs, e nova Compilacio del Dret Municipal.—De diversos Privilegis dela Ciutat y Regne de Mallorca.—De observar Franquesas, ordinacions, e bons usos.—Del Llochtinent, Governador o Virrey.—Del Regent, Drs. de la Real Audiencia y Advocat Fiscal.—Del Procurador Real y Officials del Real Patrimonio.—De Batles de la Ciutat y Regne de Mallorca y Batles de la Part Forana.—De Veguer de la Ciutat y part Forana.—De Jurats de la Ciutat y Regne de Mallorca.—De Mostesaph.—De Clavaris de la Consignacio.—De Exequutor de la Casa de la Juraria.—De Consols de Mar, e Judge de Apells.—De Siquias e Casa dela horta.—De Mestre de Guayta.—De Judges de Magnats.—De Alcatzirs, Capdegaites, Portadors y Vaguers.—De Advocats y Procuradors.—De Notaris y Escrivans.—De Metges, Apothecaris y Chirurgicalians.—De Mercaders, y Corredors de orella.—De Menestrals, Taverners y Revenedors.

Títols del Llibre 2.—Que ningunas Causas sian tretas de Mallorca.—Que cada causa sia tractada devant son Ordinari.—De evocacions de Causas; e quinas causes nos poden evocar.—De Citacio, Letras Citatorias e Inhibit rias.—De suspites, e recusacions de Judges, e altres Exequucions.—De libell, circumductio, contestacio de lite y reconvenccio.—De articles, preinterrogatoris Dilacions e Respostes personals.—De exhibicio de actes y temps instructori.—De Estimacions y Visures.—De la forma en que ha de estar lo Proces.—Del demes actes que son desde la conclusio del Proces fins a la conclusio dela Causa, ço es comunicacio del Proces assignacions

als Advocats per Informar, dar despres asignacio, y publicacio de sentencia.—De actes incitents en lo discurs del Judici, ço es caucio per desp-ses, Nominacio de Proceres, renunciacio de causa, y tercer opposant.—De las Causas de Apellacions y nullitats.—En quins casos no es licit suplicar ni apellar.—De Exeucio de Sentencia.—En quins casos la Exeucio de sentencia no es detinguda per Appellacio, o Supplicacio de aquella interposada.—De subhastacions, Encants e Liuraments.—De Sequestres e Empares.—De Liquidacions e Calculs.—De distribucions de preus, graduacions, y adjudicacions de quantitats.—De Taxacions de Aliments.—De Salaris de Sentencias y Decrets. De Pobres Pledetjants.

Títols del Llibre 3.—De Transactions, Conventions y Compromissos.—De Donacions, Diffinicions y Renunciacions.—De Menors.—De Compra y Venda.—De Arrendaments y Loguers.—De Societat, e Libertat de Commers.—De Deposit, e Comanda.—De Taula del Deposit.—De Dret Emphitheotic.—De Delmes.—De Censos y Censals, y Exequio de aquells.—De Dot e Drets Dotals.—De obligacions y Firmas de Donas.—De Privilegis de Creditors.—Per quins Contractes e obligacions Civils pot ser capturat un home.—De Abatuts.—Dels qui escondexen bens, y fan en frau de Creditors.—De diverses Prescripcions.

Títols del Llibre 4.—De Testaments.—De successions ab intestat.—De Substitucio Pupillar.—De Legitima, fruits e interessos de aquella.—De Fills exheredats, y Emancipats.—De inventari.—De Depositio de heretats, y Curadors de aquellas.—De Excussio de heretats y bens.

Títols del Llibre 5.—De Crims y Delictes.—De Inquisicions y modo de rebre las enquestes.—De Custodia de Presos, y Dret de Carceratge de presos.—De Tortura.—De Composicio, remissio, y Guiatge.—De Condemnacions y Penas

dors i porgadors del banc de l'oli i la quartera, amb rivets de greu escarni contra la gravetat del càrrec de l'honorable Juraria, i metent a risc de trencament les bones relacions amb l'Audiència, la qual en moltes ocasions com aquesta, no sabé mantenir-se dignament al costat de la Ciutat, màxime en un moment en que's veia injustament ofesa.

S'esdevengué que aquesta, d'acord amb l'antiga consuetut, anomenà normalment els mesuradors i porgadors. Però, els qui aleshores eren en l'ofici, considerant se ferits en llur amor pròpia, i emportats de la cega passió, descarreraren-se de les disposicions reials, i en un impuls de venjança folla donaren les mesures i els garbells a persones, a ells grates, amb esperit de franca rebel·lió. Aquestes portaren l'afar davant la Rota mallorquina, la qual gens polidament admetia la querella. Realment era forta la punyida al cor de la Ciutat, com observava el Jurat denunciador de semblant malifeta, esguardar l'Audiència «*sens comunicar cosa alguna a dits magnífichs Jurats, com es costum. ni fer altres necessaris procehuments, ço es, deixar passar la prouisio en cosa judicada, haze fet restituir les mesures y garbells a los ultimament reuocats, los quals ab grandissim vilipendi y desacato anaren en dites places y ab altes veus y crits se burlaven y mofaven de ses magnificencias tocant les campanetes que son en dites places dela quartera y banch del oli y saltant y ballant per aquelles ab grandtssim escandol y desautoritat de dits Magnífichs Jurats, pares de la republica qui en totes les ocasions se desvetllen mirant per lo be comu. Per ço se proposa a V^s m.^s pera que en cas en que dits Magnífichs Jurats se troben tan afligits y desconsolats y que tant saludable y antiquissim costum y Reals priuilegis resten deslberen lo fahedor...*»

No deixa d'ésser estrany que, després de tants anys i afanys esvauvats en el gran negoci de la codificació, trobem en la sessió del 7 de setembre de 1629, al Magnífich Conceller Menestral Jeroni Riera, apotecari, encara parlant, com de cosa novella, del projectat sumari de nostres franquesses, les quals bellament afirmava estimar, i, per la seva boca parlaven tots els mallorquins, puis eren «*les ninetes dels ulls de la Universitat*» i, ensems amb paraules breus i solemniais encaria la necessitat de llur frisoza recopilació: «*Los serenissims señors Reys passats de Arago de gloriosa memoria per notables serueys quels feu est Regne axi ab grans*

summas de dines com ab naus, galeras y infanteria nos han concedit molts grans Priuilegis llibertats y franquesses, qui son les nines dels ulls de la Uniuersitat y perquant en ocasions nosen pot valer per hauer de manester molt per traure copia, a causa que estan escrits de mala lleure y en alguns llochs, per la vetustat del temps, borrats y romputs. Perço se proposa a V. S. pera que en negoci de tanta grauetat y importancia resolgui que en continent se pos ma en hauer y estampar en sa debita forma tots los dits Reals Priuilegis, llibertats y franquesses, y lo cost se pach de bens comuns.»

Sobre la qual proposició passaren i discorregueren los vots y parers dels Concellers de un en altre, com era costum, i fonc conclús i determinat que's fes lo contengut «*ab tota la prestessa possible*». I per aquesta tasca, el 17 març de 1632 eren elegits el Dr Joan Dameto i Nicolau Tarrassa. (1) Però tampoc els fets eren propicis. Sembla que la codiciada compilació primer es feia merèixer a guisa de premi de

(1) XVII mensis Martii anno a natiuitate domini M DC XXX II.

Los Ill.^{es} y magnífichs Srs Nicolau de Montanyans y Fogores donzell Miquel Joan Espanyol Ciutada Raphael bisqueria Francesch Serra marcaders y Antoni Tugores parayre jurats dela uniuersitat Ciutat y Regne de Mallorca. Congregats y ajustats en la sala inferior dela Casa dela Juraria dela dita Uniuersitat ahont los negocios de aquella se acostumen tractar diffinir y determinar. Sabent y attanent lo Gran y General Concell celebrat el 7 de setembre 1629 hauer resolt nigu discrepant que ab tota la prestessa possible seposas ma en hauer y estampar en sa debita forma tots los Reals priuilegis llibertats y franquesses te lo present Regne concedits per los serenissims Reys passats de gloriosa memoria com mes llargament en dita determinacio se conte. Sabent mes auant y attanent als 20 fabrer 1630 hauer supplicat nostres predecessors amb peticio asseruissima señoria que per lo effecte desusdit se despedissen mandatos als magnífichs Clauaris paraque pagassen lo que costaria copiar dits reals priuilegis per imprimir, al peu de la qual supplicacio fonch prouehit ques dispedissen mandatos ques pagas lo que costaria scriura de bonalleta los priuilegis y que per are se despedissen mandatos..... Sabent mes auant y attanent esser dits magnífichs Srs Jurats hacedutadors deles determinacions del dit Gran y General Concell y esser dit sumari conuenient per lo present Regne que dits Reals Priuilegis se imprimen per star molt omits y casi no poderse llegir algun. Perço tots concordos y ningun oposant han resolt y determinat fer electio, com de present la fan, del Dr. Joan Dameto y Nicolau Terrassa, ço es lo dit Dr. Dameto per compondre lo indice per poderlos anar copiant y la cronologia del temps per lo dit Terrassa per copiarlos atessos los bons serueys te fets a la present uniuersitat.

valor inestimable, a la fermesa i sinceritat, posades llargament a prova. Els treballs no degueren apressar-se gaire, ja que als 20 de febrer de 1630, els Jurats succedors, es complaven en recordar les gestions de llurs antecessors i, alhora, demanaven que fossen autoritzats els Clavaris per pagar les despeses de la còpia dels privilegis, que s'era encomanada al Dr Dameto, amb l'ajut de l'escrivà Terrassa, encarregat de la feina material d'escriure; tasca en que trobava ocupat al nostre cronista, al cap de tres anys, la mort, quan vengué a fer-li desolada escomesa. I, amb aquest trespàs inesperat, marçiren-se, indubtablement, no poques esperances que la Ciutat tenia posades en les possibilitats de cooperació a l'obra de la reconstrucció del dret nostrat. I n'és una prova la distinció amb que dignava's decorar al difunt, al concedir-li el 30 abril 1630, (1) graciosament, el títol de Cronista del Regne.

I aquí, ara, caldria retreure la qüestió, que D. Tomás Aguiló encetava l'any 1877 sobre si Dameto fou el primer Cronista del Regne de Mallorca. Sens dubte la glòria d'ésser el primer historiador pertany al Dr Binimelis; la del primer cronista, al menys d'anomenament ofi-

(1) Die XXX Mensis Aprilis Anno a natiuitate domini M. DC XXX.

Los Magnífichs Srs. Alberti Togores Donzell, Thomas de Burdills, Nicolau Vida Ciutedans y Ramon Ruyualdo estada Mercader Jurats de la Uniuersitat, Ciutat y Regne de Mallorques absents los magnífichs Hieroni Socies per ser fora la present Ciutat y Hieroni Riera per estar malalt, los honors Miquel March de Pollensa y Pere Alou de Falenig syndichs Clauaris de la part forana congregats y ajustats en la sala inferior dela Casa dela Juraria dela dita Uniuersitat ahont los negocios de aquella se acostumen tractar diffinir y determinar. Inseguint lo poder del gran y general Consell celebrat a 19 del present de grat y certa scientia elegexen per Coronista y historiador del present Regne lo magnífich el Dor. Joan Baptista Dameto Doctor en quiscun dret per co haver determinat lo dit gran y general Consell se descrivien y traguen a llum las proissas y hechos grans que los nostros tenen fet en est nostro Regne. Confiant que su merced acceptara esta electio y empendra esta obra y la traura a llum com de su merced se confia y peraque apparague dita electio mana su Senyoria continuar lo present acte presents per testimonis mossen nicolau Terrassa scriuent y Jaume Joan lleonat. Et die secunda mensis maii 1630 lo dit magnífich Sor. el Dor. Joan Baptista Dameto essent entrat en dita sala accepta la electio sehauia fet desa persona per lo carrech de Coronista y promate fer persa part lo possible per seruir a esta sa patria y donar gust asa Señoria presents per testimonis los dits Nicolau Terrassa scriuent y Jaume Joan lleonat.

cial, a Dameto, malgrat l'afirmació contrària de Bover en «*Biblioteca de Escritores Baleares*» i en la «*Historia de Mallorca*». En la sessió de 19 abril de 1630 el Gran i General Concell pregava, «*se fassa eleccio de alguna persona de las prendas i capacitat necessaria pera Cronista e historiador*» i mereixia ésser elegit el Dr Dameto. Ens apar decisiu, per la seva antiquitat i autoritat, el testimoni del cronista Vicens Mut quan, el 18 de juliol de 1643, tot recordant l'ajuda pecuniària de la Ciutat a favor de Dameto l'anomena «*primer Cronista*». La glòria, emperò, d'aquest resta enterbolida davant la crítica, la qual al revisar la seva Història l'ha qualificada de plagi impietós de la del Dr Binimelis, i ha damnada, cruament, la pruija de voltar amb silenci mortal el treball històric, d'altra banda meritíssim, d'aquest, creient així millor afonar-lo en les denses tenebres de l'oblit.

Les nobles i sempre persistents aspiracions de veure acoblades en un cos legal els dispersos privilegis, de que tant s'ufanava nostra terra, prest hagueren de desbordar el clos venerable del Gran i General Concell per interessar, el que avui en diriem l'opinió, la qual demanava llur immediata impressió i tenia ressò en la sessió del 26 gener 1662; i, el que és més, els Jurats no deixaven llurs seients sense haver votada la consignació de doscents escuts, provinents de la reducció dels anaps a menor for. «*Las instancias que molts particulars han fet a su S.^{ria} dels Magnífichs Srs Furats paraque se imprimissen las ordinations del Regne y altres priuilegis, paraque ab est medi sian notoris atots y pogan valersen sempre quels conuennga, y en los anys passats per hauer judicat lo gran y general Consell la matexa conueniencia determina se executas y simprimissen ditas ordinations y priuilegis y per no hauerse dit de hont se deuen fer los gastos acudi Su S.^{ria} dels Magnífichs Furats a su S.^{ria} Illustrissima y Real Concell ab la petitio ques llegira a V.^a S.^a paraque tingues abe quelos gastos se fessen de los auansos que se alcanzan delos anaps que reduexen amenor for los magnífichs Furats y fonch seruit Su Illma. prouehirho ab la matexa conformitat de que ha aparegut donarne part a V.^a S.^a paraque si cosa alguna te que aduertir en la materia la diga.*

Fhs. Los Magnífichs Furats diuen que hauent conciderat lo util gran que ha de resultar de que las ordinations del Regne, altres priuilegis y ordes de Sa Magestad (Deu lo guarde) deci-

siues de coses conuenients al benefici del Regne sian atots notorias, han resolt se imprimen per hauerse determinat tambe per lo gran y general Consell en anys passats y com per esta impressio se degan gastar per lo menos docents ducats y los magnífichs Jurats procuren reduir alguns anaps de que se auansa pentio, o, rata suplican per ço a V. S. Ilma y Real Consell sia de son seruey tenir a be que los magnífichs Jurats pogan pagar los gastos sobredits.—*Altissimus Bassa substitutus aduocatus infrascriptus. Aquesta proposicio la presentava el Jurat per l'estament de Mercaders Joseph Amer.* El 15 de desembre era aprovada per la superioritat.

¡Grat sia a Déul Els desigs fervents i inlascables, tan llargament expressats, tenien realitat, i curullaven l'any següent en la publicació de un volum de 423 planes, sota el títol de «*Ordinacions, y sumari dels privilegis, consuetuts y bons usos del Regne de Mallorca. Donats a la estampa per Antoni Moll, Notari, Sindich y Archiver perpetuo de la Universidad de dit Regne, comensats a imprimir essent Jurats los M. Ill. y Magh. SS. Ignaci de Torrella, Agustí Palou, Hieroni Pont des Mur, Joseph Amer, Jaume Matheu Suñer, y Hieroni Denus, y finits. En tems dels M. Illes. y Maghs. SS. Francesch Brondo Thomas Garriga, Jaume Morell, Gabriel Amengual, Francesch Serra y Jaume Llinas Jurats lo present Any.* (Segueix un escut de Mallorca losangeat). *En Mallorca en Case de Pera Guasp 1663.*—1 tom fol. Abans, dues planes sense numerar. A la segona es llegeix la disposició del Comte de Placència, de 24 abril, concedint permís al Sr. Guasp per estampar el llibre. Comença aquest per les ordinacions noves, vulgarment anomenades de Mossen Pelay Uniz de 1413, foragitant «*moltes diformitats e excessos e mals usos de moltes males persones*», tocants als plets i administració de justícia en les Cúries Contenen 73 capítols i umplen 42 planes. A la següent, hi són les ordinacions, vulgarment anomenades de Mossen Berenguer Unis, concernents a abreviació de plets, en 17 capítols, firmades el 15 juny 1439 a Gaeta per Alfons, i arriben fins a la plana 56. Tot seguit subsegueixen altres noves ordinacions sobre el mateix afer, en 18 capítols atorgades el 19 maig del mateix any per Alfons de Carbonayra estant. Venen après les «*execucions dels capítols de las novelles ordinacions vulgo anomenats de Mossen Berenguer Unis*» de 1400, en les que no's permet que nigu sia aturmentat sens preceir judici

o sentència i encara en presència de dos honorables Jurats. «*E si cars sera al dit turmentat veien ser fetes sobres*» protestin segons justícia dictarà. Ultra això, les concessions obtingudes pels embaixadors tramesos al Rei sobre la declaració de nul·litat de tota actuació dels embaixadors reials en el Regne de Mallorca; s'ordena també que els Governadors, Lloctinents, Veguers de fora i demés, no cobrin cap salari per llurs treballs de investigació criminal, i que nigu no sia tret del Regne per cap delictes civil ni criminal; es declara la manera de recobrar els esclaus llur llibertat, d'ésser elegit batlle de la Ciutat, Veguer de la Ciutat i de fora, i la de dos juristes assessors (etc.). Segueixen (p. 95) les «*correccions fetes sobre les demunt dites noves ordinacions de Berenguer Uniz*» sobre abreviació de plets, dictades a Deança el 24 abril 1441 per Alfons i publicades per Berenguer Doims el 16 octubre. A la pàgina 107 el curiós lector trobarà els 12 capítols de Misser Rodrigo Falcó, Lloctinent General, pels quals són reglamentats els serveis dels portadors de lletres i comissaris al complir llurs execucions, per tal d'esquivar despeses, salaris i peatges immoderats.

En 1471 el Governador Mossen Blanes dona uns capítols (pags. 116-121) regulant els contractes d'exaviments i vendes a temps. Segons ells, cap persona no podrà vendre en tal guisa sinó a mercader, draps, llanes, blats, oli, espícies, argent i jòies. El blat que seria comprat per menjar o sembrar, la civada pel bestiar, el drap per vestir el comprador, tot devia ésser denunciat davant el Notari, el qual en faria carta.

L'any 1344 el Governador Arnau de Erill acordava amb els Jurats que fossen escrites les consuetuts i estils de les Cúries mallorquines, fins aleshores servats. I s'establia que pera l'esdevenidor, el qui invocàs una consuetut no escrita, abans devia manifestar-la al Governador, a qui pertocava declarar si era o no admesa. En el primer cas concedia's al al·legant un plaç de vuit dies per provar l'estil, i si ho feia satisfactoriament, s'escrivia i tenia la força legal dels demés. Si no, la Cúria podia procedir per causa. S'hi registren 49 capítols numerats. El primer tracta de l'emancipació del fill, mitjançant el matrimoni. En quant al testador, bastava que el notari certificàs als testimonis el fet del testament i la capacitat de qui el feia per ésser vàlid; les donacions podien fer-se lliurament sense intervenció judicial, insistint

en que «se determinen los plets breument, summariament, e de pla, tota figura de iuv, a part posada, solament la veritat del fet actesa»; els Rectors i Vicaris, als pobles de la part forana estant, on no hi sojornàs notari, romanien auctoritzats per «pendre contractes e fermes de contractes» en nom d'aquells absents; els demandats són constrenyits a respondre dins un jorn; són vàlids els inventaris dels tudors i administradors; se fixa la validitat dels testaments i la repetició de dot quan els esposos venguin a extrema necessitat; jatsia èsser necessària la presència dels homes al camp en temps de messes per collir i estojar els blats, per tal que millor i complidament poguessin dedicar-se a aquestes feines agrícoles era vedat cridar-los a judici per plets, execució de bens o deutes des de 15 maig fins a l'acabament de juny; el Governador podia substanciar i fallar les causes civils i criminals segons justícia, sense concell dels pròcers. Es declarada la nul·litat de les previsions reials quant contrasten amb els privilegis i bons usos del Regne. Les soldades dels criats s'hauran de demanar dins un any; els artistes i menestrals, en canvi, tenen tres anys per reclamar a llurs deutors. Venen les taxacions en els salaris dels notaris quant als instruments que auctoritzin; testaments, codicils, donacions *causa mortis*, inventaris (etc.). I encara altres que les pertanyen en raó de casaments, i acaben les ordinacions sobre consuetuts i estils, amb els drets per la venda de censals (121-153 pags.). Aprés vé la pragmàtica sanció firmada a Aranjuez l'11 maig de 1571 per Felip, —i no 76 com apareix equivocadament— instituint a Mallorca la Reial Audiència, i conjuntament les aclaracions posteriors (25 abril del 72) als dubtes emergents de la implantació, reduïts a la intervenció del Lloctinent en els fallaments de causes i a l'acció del Batlle i Veguer en la visita de les presons, de quan les qüestions es veien davant les parts i els advocats, i el que calia fer quan els plets no baixaven de cent lliures barceloneses; els qui devien intervenir en l'abús dels salaris, i demés. A la plana 179 dona principi la «Crida Real sobre les noves ordinacions, que se han de tenir y observar en la Real Audiència» (6 octubre 1576) i aprés altres «Noves orainacions, styls, y pragmatica Real sobre la forma que se ha de Guardar quan falti el Virrey» tocants a les coses de govern i administració de justícia (pág. 210-14). Moll, regoneixent la importància del «Sumari ó repertori» de Micer

Valentí, se'n aprofita i l'encabeix a l'obra (pag. 215-401) que clou amb la recenció de les festes colendes a la illa i dels dijunis. L'exemplar que tenc a la vista, procedent de la casa Missió de Ciutat, afegeix al marge els següents jorns festivals: al mes de setembre, dia 18, San Thomàs de Vilanova; el 6 d'octubre sant Bru, confessor. Tanca, definitivament, el tom una relació de «*Zatxes dels contractes en Mallorca. De testaments, inventaris, codicils, e donacions per causa de mort*». «*Les jornades que los portadors de lletres tenen en les viles per executar, y quantes dietes a cada Vila, nupcies, advent i quatuor anni temporis*» amb index alfabètic.

* * *

Aprés la incorporació dels Estats, que formaven l'antiga confederació catalano-aragonesa, aquests perderen llur pròpia personalitat, fruit de l'acció lentament centralitzadora de dalt, la qual trobava elements més segurs i admirables en el personal foraster, que anava encarregant-se dels organismes públics, amb la consigna de deformar llur caràcter, per millor adaptar-los al ritme d'un Estat unitarista. L'autor anònim de «*La fi del Comte d'Urgell*» certifica que Ferran I no tengué altres paraules de consol pel plant de la Comtessa desolada, muller del seu enemic vençut, que les següents: «*E vull que us aconorteu que jo so rey, e sere rey, e fare e honorare en mon regne lo que a mi plaura e sera vist; e allo se fara es complira*» ¡Bé hi traspuia l'esperit ufanament absolutista, que es devindrà també el conseller dels reis successors! Els representants del poder central no podien adomdar-se a unes pràctiques, que trobaven ja arrelades i que contrastaven amb llur formació política, i què ni tan sols mostraven el bon desig de respectar llur venerable antiquitat. I aquesta contrarietat, que tanmateix no volgueren dissimular, no es torbava a manifestar-se sota la forma de crua intransigència, i adesiara feia's patent escandalosament en actes de irreductible hostilitat. Es vol saber com es comportaven aquí els oficials reials? Veus aci un cas, entre molts. Un jorn vengueren a la presència de Joan Copons, Assessor del Lloctinent de Governador, l'honorable Misser Jordi Gual, Degà i Canonge de la Seu, amb Joan Gual, i altres germans. L'esmentat Joan digué algunes paraules al pareixer desplaents al Assessor, el qual, fora de si, cridà com esperitat altes veus presidencials presidencials. Tot seguit les por-

tes del Castell reial romanien closes i presos els germans Gual Tot això no era més que la preparació de una escena repugnant, en quant a la víctima i al victimari, com a la dignitat d'abdós, la qual n' eixia igualment malmesa, després de l'acte barbre portat a terme per qui, en raó del seu càrrec, tota violència li era vedada. Veus ací com ho contà un dels testimonis als Jurats. I després *«ab gran inhumanitat sentència lo dit Johan Gual en tal manera que morís e ell mateix de les seues mans ab una corretge lo volch escanyar e com la corretge fos trencada e hagues amb les sues mans amb aquell debetut e lo dit Johan Gual cridas ajonellat suppliant que per amor de Deu noli volgues donar mort, ell dit micer Johan de ses mans ab un coltell o faqui li ha tallat lo puny esquerra sens fer algun proces legitim ne dar a aquell algunes defensions. Aquest suces fa congregar el Gran e General Concell perque vegem que les franqueses, privilegis e bons usos que tant han costat no son servades e tengudes per los ofcials reynals e es cert que seria molt millor cosa star en les muntanyes e en altres parts que no en tal Ciutat e Regne en los quals les dites franqueses no foçen servades».*

El segle XVII, singularment, devenia esquer de bregues, no gens edificants, degudes en part a la incompatibilitat de dos ordres de coses que's pretenia fondre violentament, en profit de l'intrús, sens aconseguir la perfecta fusió cobejada. Bisbes com Arnedo, de caràcter sec en els procediments, i pròdig en llençar excomunicions, s'afanyaven en repartir entre llurs familiars els beneficis vacants a l'illa, oblidant-se de les disposicions pontificies que les estojaven pels fills de la terra. Altres no s'apressaven a pendre possessori de la Mitra, que amb llur intervenció personal i el prestigi de l'autoritat, haguessen pogut solucionar no pocs conflictes. Recordi's ara, una de les instruccions que la Universitat donava l'any 1527 al canonge Gregori Genovard, al ésser elegit missatger per retre compte al Rei de l'estat del Regne. Li havia de dir, entre altres coses, *«que com lo Reuerendissim Senyor Bisbe tingue totalment abandonades les ovelles sues, hi lo bisbe de gracia sta per anarsen, que placia a Sa Magestat proveir que lo Senyor Bisbe vingue personalment; hi axi mateix la casa del palau, la qual afronta ab la muralla, tota cau, que sia reparada; e si nos podia aconseguir que lo Senyor Bisbe vingues, al manco nos do loch que lo que tenim no sen vaja*

perque es persona molt virtuosa y seria molt gran detriment de aquesta terra si sen anava».

La implantació de l'Audiència, composta de flamants doctors, *adoradors de si mateis*, com les motejava el poble amb cert disgust i prevenició, a la llarga havia d'ésser esca de lluites apassionades i escandaloses, quan la primera avinentesa la posàs en contacte amb l'Universitat, institució tan democràtica com entranyablement volguda dels mallorquins. ¡Qui ho havia de dir als Jurats, que tan treballaren perquè es creàs aquí una Rota, en la qual entreveien la penyora segura en l'administració de justícia i ensems el puntal ferm de l'ordre! Als ulls de l'observador atent, aquesta època podrà semblar de trànsit per la societat, des de la crua barbàrie cavalleresca de l'edat medieval a una altra, plebea i sagnanta. L'incivilitat, sota totes les formes i personificada en tots els estaments socials, vagava a lloure, bé per la ciutat bé pels llocs agrests. Les escenes inhumanes de sang i pillatge sovintejaven a tot arreu, amb les represions consegüents de la autoritat. Hobbes segurament hagués trobat en la història de Mallorca de la XVII^a centúria, dades precioses per afermar la seva teoria que la lluita és l'estat natural a l'home.

I és sensible pensar que la major part de vegades les dissencions neixien del trencament de l'etiqueta, que ja bastava per descompondre els humors agres d' ambdues parts i per acabar en trists espectacles, més desedificants per nosaltres que pels nostres avantpassats, els quals, en gràcia al costum, ja se'n crearen un hàbit. I per tal que les nostres afirmacions no semblin gratuïtes recordem a manera d'escapuló, el fet esdevingut a l'església provisional de les monges caputxines el jorn festival de llur fundació, del qual es planyia, dolorosament, el Magnífic Jurat Ciutadà, Joan de Bordils, en la sessió de 15 juliol 1664. Segons unes notes manuscrites, aquestes religioses vengueren a Mallorca el 22 octubre de 1662 *«Quan el sol fonch post arriba en al port y moll un Berganti de Barcelona, el qual aporta sinch Monges Caputxines..... y anaren a la Casa del Marques Dameto el vell, al costat de Sant Pheliu, la qual estave aperellade».* En una processó general del 13 juliol de 1664, segueix dient la nota, *«aportaren las monges caputxines desde la Seu en al seu Convent prop de Montesion, las quals anaven quiscuna en mix de dos offcials».* L'escena que anam a contar, inèdita encara, es desplega aquells mateixos dies i al

carrer actual de Montsió. L'església del convent era plena de fidels. També foren convidades les Autoritats, i a l'hora senyalada començava l'Ofici. Al cap de poc, els assistents, eixien de llur reculliment devot tot sentint unes paraules del Sr. Bisbe, que acompanyaven gesticulacions violentes, adreçades als Jurats qui seien tranquils en llurs seients. L'indicació, evidentment destrempada del Prelat, les convidava a aixecar-se, puisho exigien les cerimònies sagrades. Talment ho entengueren, així ho compliren els nostres Concellers, i tal esment posaven encara en llurs actes aquell matí, que no daven lloc a que l'avís s'hagués de renovar. Esvaïda la soptada confusió, renaixé la calma al cor dels fidels, fins a l'acabament del sant Ofici. Mes abans d'entrar els Ministres de l'Altar a la sacristia, S. I., inopinadament, deixava el seu lloc i la Universitat dins el temple, no servant en aquest punt els costums de la terra. «*Fuis, s'exclamava el dessusdit Jurat, lo stil que te es hauer de aguardar sia acabat lo officí y despres que los celebrants han saludat exirsen de manera que en les iglesias per on se pot exir per el claustro de dins, va surtint lo senyor Bisbe per dit claustro dexant libera la porta de la esglesia al Magistrat, pero en les esglesies en que solament se troba el medi de exirse per la porta de la esglesia igualment van surtint de ella el Sr Bisbe y Magnífichs Jurats y per introducirse en contra de esta preeminencia als la veu Su Ilma. tractant los Magnífichs Jurats de ellos, amb accions descompostes de amenasses, enfurintse de manera que los Capitulars assistents lo detingueren per no ferse a les mans ab su S.^{ria} dels Magnífichs Jurats y proseguint ab tan poca atencio, su S.^{ria} havent pujat a son cotxe ab los capitulars no dona lloch a que immediatament surtissen los Magnífichs Jurats de la esglesia, sino que feu passar encontinent el cotxo de familia y alsant y donant majors veus mana a los cotxers se adelantassen sens deixar exir los Magnífichs Jurats, tot lo qual ha causat escandol als presents per veure la poca estimació que el senyor Bisbe ha fet de un Regne que sempre ha procurat venerar son Prelat.*»

Però, s'enganaria qui cregués que l'episodi acabava amb la partida fulminant del Sr. Bisbe i acompanyada. Havia de tenir, també, les naturals derivacions en els subordinats. Un criat del Prelat, en tant, rebia forta reprensió d'Antoni Puigdorfilà per certes paraules que s'atrevia a proferir, indecorosament, contra els Jurats. L'actitud del Sr. Puigdorfilà arribava a

coneixença d'algú, i tot considerant-la delictiva, la denunciava al Tribunal de la Santa Inquisició, el qual, usant de les seves amples facultats, dictava aute de captura contra l'esmentat Puigdorfilà, o que's presentàs, sots pena de cinc cents escuts, a la presó del Sant Ofici. Debades s'adreçaren a l'Inquisidor admonicions, en què li eren esmentats els privilegis i les ordres de la General Inquisició, per les quals les vedava tota pena pecuniària contra els absents. Debades protestà el Síndic de la Ciutat en nom d'aquesta, puish el Tribunal es mostrà a tots els clams insensible, i no es dignà suspendre tan sols els procediments il·legals, ni menys encara a donar obsequiosa satisfacció a les instàncies sovintejadores del Síndic, ni tampoc per motius de gentilesa, quan, de comportar-se així, no hagués fet més que complir una obligació imposada per reials privilegis, de facilitar còpies dels documents demanats. I una volta dins el camí de la violència en el que s'avançava cada jorn inexorablement l'atrabiliari Inquisidor procedia llavors a declarar En Puigdorfilà incurs en el canon. «*Si quis suadente diabolo*, estrebant-se en que el criat reprès tenia una tonsura i els quatre ordres menors «*quan pareix que en axo hi ha falta de jurisdiccio*, com observava el denunciant, y es un medi tan inusitat a Mallorca que nos te noticia de que lo ordinari ecclesiastica es sia valgut de ell etiamsi hajen mort qualsevol clergue tonsurat o que tingue quatre menors no possehynt benefica ecclesiastich o no essent ordonat in sacris ans be sols se ha valgut de lletres de contencio».

Tots els esforços de conciliació esdevenien contraproductes. L'Inquisidor se'n agradava més dels gests olímpics, i en un d'ells i amb paraules descompostes, desexia's igualment de l'Universitat i del Procurador de Puigdorfilà. L'humiliació que damunt ells planà fou manifesta, i per això la Ciutat pensava, amb molt bon acord, posar-ho tot en coneixement del Rei, i encara, per aquest afer votava dos milia lliures, i si no's disposava de tantes que s'encarregàs cens per manera de *anap* al for corrent del 8%, i que tot d'una fes camí cap a Madrid un missatger...

Es vol saber un altre cas de conculcació de privilegis i bons usos? La solemnitat servada, fins llavors pels Virreis a l'acte del jurament prestador per Batlles de fora, Veguer i Assessors era també arbitràriament innovada. Abans del 22 de maig de 1665 notaven els Jurats «*han*

feta esta funció en la sala de la Governació tenint en mig de ella, arriat a la paret la sua cadira (del Virrei) sens que sobre de ella hagen posat doser y els Jurats han assistit tambe asentats a les sues cadires. Pero air trobarem innovada aquesta costum, ab protestacio y salvetat de nostres drets, de que se ha tocat acte....» I davant tan insospitada innovació «dels bons usos y costums» parlaven llargament de «lo que es mes util y ser de mes autoritat y preheminenca de est Regne» Oportunament era retreta la disposició d'Amfós, donada en 1287, des d'Execa estant, renovellada i acatada per tots els succedors de «que quant sesdevenca nos en alguna cosa trencar o tocar a les franqueses, costumes o priuilegis a ells atorgades per los predecessors nostres e per nos, ells no requests ne sabents, que tantost com per ells ne serets requests cessets daquell trancament com no volem nos per vos per raho daquells trancaments axi fets puscats alguna possessio allegar». I segurs els Jurats de que semblant voluntat sobirana havia de seguir essent respectada, prenien l'acord, amb aquella sobrietat pròpia de un filosof o asceta, i amb el puritanisme d'un Quaquer, d'invocar davant el Virrei i Audiència la possessió immemorial, en què trobava's el Regne, de seure S. Ilma. en cadira, mes no sota dosser, i encara s'atrevien a suplicar que res no se canviàs i, com abans, es rebessen els juraments, fins i tant informada S. M. resolgués definitivament. Un prec tan raonat com atent de la nostra Ciutat, era correspost amb una resposta seca i amenaçant, de que el jurat Militar Baltasar Rossinyol, conjuntament amb els demés Jurats *sos socios*, a les tres del capvespre del mateix día 23, i sots pena de 500 lliures, pagadores dels beus propis, fossen presents a la sala inferior de l'Audiència, per tal d'assistir a l'acte de jurar els Batlles, Veguer i Assessors. I tocant a la petició de que fos mantengut el costum antic per aquella vegada, responia's, desconsideradament; *que no ha lugar*, encarint ne tot seguit i auctoritàriament la presència. I joh sarcasme! aquestes mateixes franqueses, tan menyspreades pels oficials venguts del planell central, eren invocades per aquests, quan llur observança les convenia. Si Menorca és seriosament amenaçada, cloroformitzaran enc que per breus moments l'esperit centralista que les ablama, i invocaran el compliment escrupulós dels privilegis, que obliguen Mallorca a socorrer l'illa veïna.

I per això, no tendran en compte si la Ciutat

afretura d'havers, ni si el Menoret Fr. Miquel Veny, Lector jubilat i Qualificador del Sant Ofici i ensems Definidor de la Província, ha de passar a Madrid per tal de certificar al Rei la impossibilitat de complir l'obligació contreta; ni que, aquesta missatgeria costarà el salari de deu reals castellans diaris, ultra embarcacions i cost de camins, corrent el risc d'haver «*dempeñar los quadros y cadires de esta Universitat fins a la quantitat necessaria*».

Definitivament, semblava haver passat el temps en que els Reis de la Confederació catalano-aragonesa vivien en relativa pobretat, i el govern parava a les mans d'romes escollits entre els diferents estaments socials, i l'empenta de la marina i l'exèrcit midava's per l'ajut de les ciutats i dels nobles. L'administració popular i autòctona, mercè de singulars serveis, que abans fomentava la naixença de ciutats i aixamplava, tan com podia, el cercle de la navegació mercantívol, en el regnat dels Felips es convertia en pròpia ruïna. I de les pretèrites grandeses, el nostre poble, en la seva sentimental enyorança, no'n servava més que quatre cerimònies que estava resolt a defensar obstinadament, pel que remembraven d'una època venturosa en que era lliure, i, el que és més, encara volia ésser ho, malgrat la pobresa i resignada humiliació present.

Bé val la pena d'esmentar aquí l'exemplaritat d'aquest altre cas que segueix, per la fidelitat fervorosa dels Jurats que hi traspua, a favor de la vigència de les llibertats i bons usos, damunt les quals penjava amenaçant l'espasa de Damocles. L'anomenament de Rector de Campanet, que feia el Bisbe de Mallorca Pere d'Alagó en la persona de Mn. Martí Ferrer d'Eivissa «*stranger del present Regne de Mallorca, havent causat esta novetat general afliccio a tot el Regne per perjudicarse directament a dits Priuilegis*» dóna lloc a una raonada i respectuosa protesta. La recenció d'aquest afer és interessant per quan planteja una doble qüestió: la del dret exclusiu dels mallorquins a gaudir els beneficis eclesiàstics vacants a l'illa i, alhora, l'extensió que calia donar al que, des d'antic, s'anomenava Regne de Mallorca. Tocant al primer extrem no hi havia discussió, després de l'examen detingut dels documents pontificals, tan clars sempre en aquest particular. El mateix no podia dir-se respecte al segon, entorn del qual es promogué viu debat entre la potestat espiritual i la temporal; entre el Bisbe i la Ciutat, sempre, em-

però dins els termes de mutual comprensió, en un ambient d'amical placidesa, interessats un i altre en trobar la veritat i sotmetre-se volentersament al fall, més tost que no amoixar la satisfacció pueril de veure humiliat l'adversari. I és que la força, temperada per la raó produeix el bell fruit de la justícia. A les insinuacions respectuoses dels Jurats del 13 de març de 1696, responia, respectuosament el Sr. Bisbe, ésser desconeixent dels privilegis, i manifestava encara que en la col·lació del benefici de Campanet «no he pensado contravenir adichos Privilegios siendo este natural de Iviça y por consiguiente del reyno de Mallorca por serlo aquella isla como lo afirman los cronistas de dicho Reyno y lo manifiesta la experiencia de que los Señores Virreyes nombran los Gobernadores interinos asta que su Magestad los proueya en propiedad» I a aquestes raons hi afegia el fet que les causes substanciades a Eivissa per apel·lació, passaven a la Audiència de Mallorca, el que demostrava formar el mateix Regne una i altra illa. El Prelat feia protestes d'amor a les llibertats de la terra i afirmava que li «interessa tanto en que se conserven los Privilegios del Reyno, que si fuera menester para la conservacion de los que tiene o para solicitarle otros mayores se embarcara a Madrid o a Roma sin reparar en descomodidades y peligros». El Gran i General Concell en sessió del 26 s'enterava de l'escrit del Bisbe i acordava contestar per semblant manera. «En comprobacio de la imaginada unitat de Regne se refereix (el Prelat) a Histories en General y a altres mes debils motius, que poden dar motiu de rezelar que en lo temps no pretenga el Sr Bisbe extendre dits Privilegis a tots los Regnes de Arago, per estar units en una Corona y per rao de la unio iudicar los Privilegis comuns atots y reduint el discurs a lo particular de las Islas de Iviça y Menorca es equivocacio afectada reputarlas per part del Regne de Mallorca. Perque es cert que el dit Regne unicament consisteix en la isla de Mallorca, y se representa en su S.^{ria} dels Magnífichs Jurats y en V. S. anomenantse Jurats y Concell de la Uniuersitat, Ciutat y Regne de Mallorca, no concurrint en esta Junta persona alguna per les Islas de Menorca y Iviça, ni unirse may les tres per fer un cos, ni formar una Generalitat, antesbe tenen cada una la sua Uniuersitat separada, dientse la de Mallorca, Uniuersitat del Regne y las altres dos, Uniuersitat de Menorca o de Iviça. Tenen aximatex les ditas tres Islas les suas pro-

pries lleys y finalment tenen sos Privilegis diversos, y encare de la de Iuiça se pot arguir major diuersitat, axi per tenir different moneda, com per estar subiecte en lo espiritual a Bisbat de fore Regne, com y tambe per tenir menos commers ab la de Mallorca poca conformitat en las costums, a causa de la major distancia; y axi seria contra rao iuridica, politica y natural que no unirse les islas de Menorca y Iviça ab la de Mallorca, ni formar un Regne per lo gravos, quel formasen per lo utilos. E mes, encara que per alguns motius, o en opinio de alguns historiadors, se poguesen reputar las Islas de Menorca y Iviça per part del Regne de Mallorca, y no per Islas adiacents a dit Regne, com en realitat son, sens embargo no podrien los dits Indultos Pontificis sufragar a los natural de ditas des Islas, encareque en aquells se dega haverse de conferir los beneficis privativament a los Oriundos de la Ciutat, Uniuersitat, Isla, o Regne de Mallorca, suposat los dits Indultos no foren concedits motu proprio dels Pontifices, sino a peticio y gasto dels Jurats de Mallorca, ab representacio de meritis propis de sos natural, y per medi de sos Sindichs y enviats a la Curia Romana, y estos gastaven el nom de la Uniuersitat, Ciutat y Regne de Mallorca, com devian, y se acostuma en tot lo que se obra en nom dels Jurats y Concell de Mallorca, perço se conformaren los Rescriptos a la peticio, concedintse el Privilegi a los Oriundos de la Uniuersitat, Ciutat, Isla o Regne de Mallorca, usantse promiscuament de todas los dites veus per declarar una mateixa cosa. . Les demes raons no conclouen perque de passar les causes de dites isles per appellacio a S. Ilma. del Sr Virrey y R. Audiencia de Mallorca no se inferex be que les dites isles sien part del Regne, perque asso no mira a la Uniuersalitat sino que dependex de la Real voluntat, que sens dubte se mogue en beneffici de los vassalls de ditas islas de subiectarlos a este tribunal y no a altre per la visindat» A mes, els Virreis s'anomenaren sempre de «Mallorca y Islas adiacents» i si aquestes fossen part del Regne se dirien, absolutament, Virreis del Regne de Mallorca. Aquesta al legació sembla ésser obra del Notari i Síndic de l'Universitat Antoni Moll, i pesà tan en l'ànim del Bisbe, que decidia suspendre la col·lació canònica de la Rectoria de Campanet. Després, Mn. Ferrer, el 17 de juliol (1696) orfe del benefici, demanava al Gran i General Concell volgués «admetre lo suplicant y agregar per fill del present Regne ab tots los privilegis, franquesas y drets que gosen los natural y fills de la terra y present Regnes». El mèrit en

què fonamentava la petició i pel qual creia's meixedor de la gràcia, era que «*ha vint anys que passa a esta isla aont se ha aplicat als estudis de Retorica y Teologia y apres graduat en Theologia ha continuat en lo present Regne en que fonch ordonat y... per lo bon affecte que ha contret en esta isla ia mira mes ab ulls de patria propia*». Els Jurats atesos los «*motius de tanta relevancia, que no concorren en altres*» i sens dubte per min-

var l'amargor que produiria a l'ànim atribulat de Mn. Ferrer l'anul·lació del benefici, i, a guisa de bàlsam, atenen els seus precs, emperò «*no servint per exemplar en altre ocasio*», amb la mercè demanada.

ANTONI PONS.

(Continuarà)

UN RETABLO DE ULTIMOS DEL S. XIV

En el claustro del derruido convento de Santo Domingo de esta ciudad, además de la Sala Capitular, existían tres capillas: la de San Bernardo, de la familia de Oleza, cuyo retablo se halla en la Lonja; la de Nuestra Señora del Bon Port, cuya imagen hace las veces de Nuestra Señora del Rosario en la parroquial de Manacor y que primitivamente figuraba en una pequeña capilla donde está ahora el Teatro Principal, a cuyo lugar llegaban las aguas del mar y atracaban las barcas de pesca, hasta que la inundación del 1403 llenó de tierra toda la Riera hasta su desembocadura debajo del palacio de la Almudaina; y la de Nuestra Señora de Gracia, objeto de estas líneas.

Había sido ésta de la familia de Bonapart, ascendientes de Napoleón, (en el siglo XV los hermanos Hugo y Francisco Bonapart elevan una instancia a los Jurados, (1) solicitando ser incluídos en el estamento de nobles, para lo qual citan varias pruebas de sus antecesores de Florencia), luego de los Berards, Bachs y Güells y últimamente de Berenguer Amorós, de Alcudia, según consta por acta de 23 de Marzo de 1646 en poder de Juan Florit, notario.

La parte central y compartimiento de la izquierda del retablo de esta capilla están en el museo provincial de la Lonja. Mide aquella 3'20 por 1'06 m.

En la segunda mitad del siglo XIV se tuvo mucha devoción a la Santísima Virgen, bajo la advocación de Nuestra Señora de la Misericordia, de la Consolación etc., cuyas imágenes figuran a Maria Santísima cobijando bajo su manto protector a todos los que acuden a élla en sus necesidades, y así está representada en la tabla, en la que figuran además Santo Tomás de Aquino y San Pedro Mártir, ambos de la Orden Dominicana, que ayudan a sostener el manto de la Virgen, lo que corrobora nuestro aserto. Del cielo caen varias flechas que alcanzan a dos hombres, que yacen en el suelo fuera del manto protector de la Virgen.

El fondo lo constituye un monte, con su camino de ascenso, lindando con él dos edificios de la época, y en la cima se ve un molino de viento. El cielo de oro con la inscripción «Santa M. de Gracia». Apesar de haber sido repintado, aún se reconoce el damasquinado de la túnica de María Santísima, que recuerda el del San Jorge del Museo Diocesano, procedente de los Franciscanos de Inca y de últimos del XVI. Termina el cuadro en la parte superior un arco con caireles y dos círculos lobulados; encima, el Padre Eterno que que recibe en sus brazos a Jesús Resucitado acompañado del Espíritu Santo en forma de paloma. Rodean el conjunto serafines con alas y cabecitas rojas, y en los costados, ángeles con instrumentos musicales, coronando el conjunto la Resurrección: Jesús con manto azul y estandarte

(1) A. H. R. *Lletres Comunes*.

blanco con cruz roja sale del sepulcro en cuyas esquinas están los consabidos soldados dormidos.

La tabla que formaba el costado izquierdo está en la Lonja colocada a la derecha y representa a San Vicente, diácono de Zaragoza, martirizado en Valencia en el año 325. Ha sido repintado para representar a un obispo, San Bres, como indica la inscripción, también repintada. Se conoce la primitiva de *San Vicent* picada en el fondo de oro: la pintura posterior va cayendo dejando ver el *fin aur de Florenza*, puesto que como el santo va vestido de diácono, la dalmática es casi toda de oro. Falta el costado derecho que en el remate debía llevar la Virgen arrodillada en la

escena de la Anunciación, pues en la parte superior del de San Vicente figura el Ángel San Gabriel con la inscripción de «Ecce angeli Dei». El Santo tiene en la mano un libro abierto en cuya hoja de la izquierda lleva: VICEN-TI DAB-O EDERE DE-LIG-NO VIT- QUOD EST I-PARADISO-DEI. APO. Qº; en la de la derecha: DATA EST EI-CORONA ET-EXIVIT VI-CENS VT V-INCERET-APO. VI.

Los dedos de la imagen, como de palo, sin distinguirse la unión de las falanges, y el color gris de la carne indican la época de esta pintura. La cual, con otros diez y siete o veinte retablos, forma el rico tesoro de los trecentistas mallorquines.

V.

DESCRIPCION DE LAS MONEDAS

DE LA

R E P U B L I C A R O M A N A

POR

LUIS FERBAL Y CAMPO

744. Denario. Cabeza de Octavio a derecha: CCAESAR IIIVIR RPC alrededor. Reverso. Estatua ecuestre de César a izquierda alzando la diestra. POPVL IVSSU. V. a. 10.
745. Gran Bronce y mediano bronce. Cabeza laureada de César a derecha: DIVOS IVLIVS. Reverso. Cabeza barbuda de Octavio a derecha: CAESAR DIVIF. Acuñaadas en las Galias V. a. 6 y
746. 3. Gran Bronce. Cabeza de César a derecha: D. IVLIVS Reverso. Proa a derecha. V. a. 20.
747. Gran Bronce. Cabeza de Octavio a derecha: delante astro: DIVIF o CAESAR DIVIF. Reverso DIVOS-IVLIVS en corona de laurel V. a. 8. Estas monedas como el n.º anterior acuñadas en la Narbonense.
748. Aureo. Cabeza de Octavio a derecha. Reverso. Octavio levantando la mano derecha a caballo al galope a izquierda: CAESAR DIVIF V. a. 80.
749. Denario: como el aureo anterior pero el caballo parado. V. a. 10.
750. Denario. Cabeza diademada de Venus a derecha. Reverso. Octavio vestido de legionario a izquierda extendiendo diestra y con lanza en la izquierda: CAESAR DIVIF. V. a. 4. Hay variante con globo sobre la mano extendida. V. a. 20.
751. Denario: anverso del n.º anterior: detrás cornucopia: delante rama de laurel. Reverso como el

2'5 × 0'75 m.

3'20 × 1'06 m.

MUSEO PROVINCIAL DE BELLAS ARTES

Tabla izquierda y parte central del retablo de Ntra. Señora de Gracia
del Convento de Santo Domingo de Palma

- denario anterior sin globo y vuelto a derecha. V. a. 4. La lanza sobre el hombro.
752. Denario. Cabeza de Octavio a derecha o a izquierda. Reverso. Venus semi desnuda vista de espaldas vuelta a derecha apoyada sobre columna y en las manos casco y cetro; a los pies clipeo: CAESAR DIVI F. V. a. 10.
753. Denario: Anverso del n.º anterior. Reverso: Victoria con corona y palma sobre globo a izquierda; CAESAR DIVI F V. a. (cabeza a izquierda) 4 (cabeza a derecha) 10. Hay una variedad con la cabeza a izquierda y la Victoria a derecha. V. a. 12.
754. Aureo: Anversos del n.º anterior. Reverso. Victoria con palma y corona de laurel en biga al galope a derecha; CAESAR DIVI F. V. a. 80.
755. Denario: Cabeza de Octavio a derecha. Reverso. Paz con rama de olivo y cornucopia a izquierda; CAESAR DIVI F. V. a. 5.
756. Denario: Anverso del n.º anterior. Reverso. Apolo medio desnudo sentado sobre roca y tocando la lira a derecha; CAESAR DIVI F V. a. 6.
757. Denario. Busto de la Victoria con las facciones de Calpurnia a derecha. Reverso. Neptuno con acrostolio, apoyado sobre tridente y el pié sobre globo a izquierda; CAESAR DIVI F V. a. 6.
758. Denario. Victoria con palma y corona sobre proa de nave a derecha. Reverso Octavio con rama de laurel en cuadriga al galope a derecha; CAESAR DIVI F. V. a. 20.
759. Anverso. Cabeza de Octavio a izquierda. Reverso. Cuadriga en que hay otra pequeña al paso, a derecha o a izquierda; CAESAR DIVI F. V. a. 80.
760. Quinario. Galera pretoria a la vela: IMP CAESAR. Reverso. Victoria con corona, larga palma y timón a izquierda. DIVI F. V. a. 50.
761. Denario. Cabeza de Octavio a derecha o izquierda. Clipeo redondo: CAESAR IMP DIVI F V. a. 5.
762. Denario. En círculo: IMP CAESAR DIVI F III VIR R P C. Reverso. Simpulo, aspérgilo, preferículo y lituo. V. a. 40.
763. Denario. En corona de laurel: IMP CAESAR DIVI F. Reverso. Tripode III VIR ITERCOSITER RETTER DESIG. V. a. 100.
764. Denario como el anterior pero la leyenda del anverso es COS ITER ET TERT DESIG y la del reverso IMPCAESARDIVI F III VIR ITER V. a. 100.
765. Aureo y denario. Cabeza barbuda de Octavio a derecha: IMP CAESAR DIVI F III VIR ITER RPC. Reverso. Templo tetrástilo: en el frontón una estrella; dentro estatua de César con lituo: en el friso DIVO IVL: a izquierda altar: alrededor COSITER ET TER DESIG. V. a. 200, 4.
766. Denario: anverso del anterior. Reverso. Simpulo, aspérgilo, preferículo y lituo: COS ITER ET TER DESIG. V. a. 4.
767. Denario. Cabeza de Júpiter Amón a derecha: AVGV R PONTIF. Reverso. Victoria con palma y corona sobre globo a derecha: IMP CAESAR DIVI F V. a. 120.
768. Quinario. Cabeza de Octavio a derecha: CAESAR IMPVII Reverso. Victoria con corona y palma sobre el cisto místico rodeado por dos serpientes, a izquierda: ASIA RECEP T A V. a. 4.
769. Denario: anverso del anterior sin leyenda. Reverso. Guerrero armenio con pileo, lanza y arco: CAESAR DIV FARMEN RE CEP IMP VII V. a. 200.
770. Medalla de plata. Cabeza laureada de Octavio a derecha:

- IMP CAESAR DIVI F COS VI LIBERTATIS P(opuli) R(omani) VINDEX. Reverso. La Paz a izquierda con caduceo: detrás cisto místico de que sale serpiente PAX: todo en corona de laurel. V. a. 40.
771. Denario. Cabeza de Octavio a derecha o izquierda CAESAR COS VI. Reverso. Cocodrilo a derecha AEGYPTO CAPTA. V. a. 25. Detrás de la cabeza lituo. Variedad con capricornio debajo de la cabeza a derecha en xg del lituo y CAESAR DIVI F COSVI V. a. 30.
772. Aureo: Anverso de la variante del n.º anterior con cos VII y el reverso igual. V. a. 200.
773. Aureo. Cabeza de Octavio a derecha. Victoria de frente con insignia militar y corona, sobre globo. IMPCAESAR. V. a. 50.
774. Denario: anverso del n.º anterior. Reverso. Terme ictifálico: a su pié rayo: termina con la cabeza de Octavio: IMP CAESAR V. a. 5.
775. Denario. Victoria con palma y corona sobre proa a derecha. Reverso. Octavio con rama de laurel en quadriga al paso a derecha: IMPCAESAR V. a. 5.
776. Denario. Cabeza laureada de Octavio en termes a derecha: Detrás rayo. Reverso. Octavio teniendo Victoriola sentado en silla curul a izquierda: IMPCAESAR V. a. 8.
777. Denario. Cabeza laureada de Apolo con las facciones de Octavio a derecha. Reverso. Pontífice con yunta de bueyes a derecha: IMP CAESAR. V. a. 5.
778. Aureo y Denario. Cabeza de Octavio a derecha (o a izquierda el denario). Reverso. Trofeo naval: al pié proa, áncora y timón IMP CAESAR V. a. 200, 5.
779. Aureo. Busto de Diana con arco y carcaj sobre el hombro a derecha. Reverso. Templo tetrástilo: en el frontón triquetra: en el friso IMP CAESAR: dentro del pórtico trofeo naval con proa áncora y timón V. a. 200.
780. Denario. Cabeza de Octavio a derecha. Reverso. Templo rodeado de una balustrada: en el friso IMP CAESAR: sobre el frontón la Victoria y a los lados estatuas. V. a. 5.
781. Denario: anverso del n.º anterior. Reverso. Arco triunfal: encima de frente Octavio en quadriga: en el friso IMP CAESAR V. a. 5.
782. Denario: Anverso del n.º anterior. Reverso. Estatua de Octavio con lanza a izquierda sobre columna adornada de proas y dos áncoras: IMP CAESAR. V. a. 5.
783. Denario. Cabeza de Marte con casco algo barbuda a derecha. Reverso. Clipeo con estrella en el centro sobre dos lanzas cruzadas CAESAR. Debajo de la cabeza IMP. V. a. 10.
- Familia Junia.* Acuñaron monedas varios magistrados de esta familia.
- 1.º CIVNI (us) C F.
784. Denario normal de los Dioscuros con CIVNI CF, As, Semis.
790. Triens, Quadrans, Sextans, Uncia normales con C IVNI en reverso V. a. 1. 1. 3. 3. 18. 20. 2.º M IVNI (us Silanus).
791. Denario normal de los dioscuros con detrás del anverso cabeza de asno: en el reverso MIVNI V. a. 3.
- 3.º U (Iunius) SILA(nus); véase familias Curtia v Domicia.
- 4.º D(Iunius) SILANVS(LF). Algunas de sus monedas fueron acuñadas por orden del Senado E L (ege) P (apiria).
792. Denario de la biga de la Victoria sin marca de valor: detrás anverso letra variable: en el reverso DSILANVS LF (o sin LF) ROMA V. a. I (con LF), IO (sin LF).
793. Denario. Cabeza de la Salud diademada a derecha: SALVS o SALVS: letra variable: todo

- en collar. Reverso. Biga como en el n.º anterior con DSILANVSLF y símbolo o DSILANVSLFROMA. V. a. 2.
794. Denario. Máscara de Sileno coronada con ramas de pino a derecha debajo a veces arado; todo en collar. Reverso. Victoria en biga al galope a derecha con palma y látigo; debajo trompeta; DSILANVS LF. A veces en lugar del arado hay ROMA. V. a. 3, 10.
795. Sextercio de la biga de la Victoria sin valor ni ceca: anverso ELP reverso DSILANVS. A veces ROMA en vez de ELP. V. a. 80.
796. As, Semis normales con DSILANVSLF sin ROMA V. a.
797. 1, 15.
5.º D (Iunius) ALBINVS BRVTIF. Este magistrado fué hijo adoptivo del consul Postumio.
798. Denario. Cabeza de la Piedad con collar a derecha: PIETAS. Reverso. Dos manos enlazadas teniendo caduceo; ALBINVS BRVTIF. V. a. 4.
799. Denario. Cabeza de Marte con casco y barba naciente a derecha. Reverso Dos trompetas galas cruzadas; encima clipeo ovalado; debajo clipeo redondo ABBINVS BRVTIF V. a. 4.
800. Denario. Máscara de Pan a derecha debajo CPANSA. Reverso como el penúltimo descrito V. a. 6.
801. Denario. Cabeza del consul Postumio a derecha detrás APOSTVMIVS delante COS. Reverso. En corona de espigas ALBINVS (o ALBINV) BRVTIF. V. a. 6.
6.º M (Iunius) BRVTVS.
802. Aureo y Denario. Cabeza de Bruto el antiguo a derecha BRVTVS. Reverso. Cabeza de Servilio Ahela a derecha. V. a. 500, 4.
803. Denario. Cabeza diademada de la Libertad a derecha: LIBERTAS. Reverso. Bruto entre dos lictores precedido por heraldo: el hacha del 2.º licitor puede tener el filo hacia arriba o hacia abajo: BRVTVS. V. a. 3.
804. Quinario. Anverso del n.º anterior. Reverso. Ancora y timón cruzados. V. a. 6.
805. Denario. Cabeza de la Libertad a derecha LIBERTAS. Reverso. Lira entre plectro y rama de laurel: CAEPIO BRVTVS PROCOS. V. a. 10.
806. Denario. Cabeza laureada de Apolo a derecha. Reverso. Trofeo con dos clipeos: a sus pies dos cautivos dándose la espalda: Q CAEPIO BRVTVS IMP. V. a. 150.
7.º M (Iunius) SILANVS. Acuña en provincias como preconsul.
807. Denario. Cabeza de Antonio a derecha: ANTON AVG IMP III COS DES III VRPC. Reverso. En dos líneas M SILANVS AVG-Q PROCOS. V. a. 6.
Familia Iuventia. Nos presenta dos magistrados.
1.º (C Iuventius) TAL (na).
808. Denario de la biga de Diana,
a As, Semis, Triens, Quadrans,
813. Sextans normales con TAL. V. a. 20, 5, 4, 5, 4, 10.
2.º C (Iuventius) TAL (na).
814. Denario ordinario de la biga de la Victoria con látigo: CTAL V. a. 3.
Familia Licinia. Acuñaron nueve magistrados de esta familia.
1.º (Licinius) MVRENA.
815. As, Semis, Triens, Quadrans,
a Sextans, Uncia normales con
820. MVRENA. V. a. 1, 12, 5, 5, 15, 20.
2.º P (Licinius) NERVA. Su denario recuerda la intervención de un antepasado en la regulación de las votaciones populares.

LUIS FERBAL Y CAMPO

(Continuarà)

D O C U M E N T S

LLICÈNCIA DE PLANTAR VINYES ETC.
EN VALLDEMOSSA

1257

Hoc est translatum fideliter factum a quodam instrumento sigillo maiori pendenti domini Regis munimine corroborato tenor cuius talis est. Pateat universis quod nos Jacobus Dei gratia rex Aragonis Maioricarum et Valentie comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispesulari per nos et nostros damus et concedimus vobis universis et singulis hominibus habitantibus et habitaturis in Bunyola in Vallis de Moza Felinix in Campos in Manacor in Belveder in Porreres et in terra que fuit Nicholai Boveri et in universis aliis locis nostris que fuerunt Nunonis Sancii in insula Maioricarum quod possitis plantare vineas in terminis dictorum locorum et alquariarum tot quot volueritis in illis videlicet locis que nunc non excoluntur ad panem et quod de ipsis vobis pro ipsis vineis non detis nec dare teneamini nobis vel nostris nisi tantum decimam de omnibus fructibus qui exierint de eisdem. Et sic habeatis vos et vestri dictas vineas in perpetuum ad omnes voluntates vestras et vestrorum et cui et quibus volueritis libere perpetuo faciendas exceptis militibus et sanctis et personis religiosis salva nobis et nostris in perpetuum dicta decima dominio et fatiga et laudimio. Ita tamen quod laudimium

detur secundum quod consuevit dari de aliis hereditatibus dictarum alquariarum et locorum.

Datum Ierde Xiiij^o calendas septembris anno domini millesimo ducentesimo quinquagesimo septimo.

Signum —|— Jacobi Dei gratia regis Aragonis Maioricarum et Valentie comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispesulani.

Testes sunt—Jordanes de Peralta—R. de Montecatani—P. de Montecatani—Berengarius de Tornamira—Ars. de Focibus.

Sig —|— num Michaelis de Alcoario qui mandato domini regis pro domino fratre Andrea episcopo Valentie cancellario suo hec scribi fecit loco die et anno prefixis.

Sig —|— num Guillelmi Ferrarii notarii publici Maioricarum testis.

Sig —|— num Berengarii Vitali notarii publici Maioricarum qui hoc translatum ab originali fideliter translavit et diligenter comprobavit. Calendas februarii anno domini millesimo CC^o LXX primo.

ARXIU CASA MORAGUES—Llibre 3 d'Actes y altres papers rubricats de la heretat de Moragues—l'ergamí qui va entre les pp. 5 i 6.

JOAN VICH I SALOM, PVRE.

UNA CARTA INTERESSANT DE CRISTOFOR
VILELLA ' AL MARQUÉS DE CAMPO FRANCO ' 2

Nápoles y Deziembre a 31 de 1776.

Muy Señor mio, me persuado no hazer novedad a V. S. si le digo que en estos quarenta dias que ya estamos en esta grande Ciudad, no ha tenido morada en mi la ociosidad por estar solo mi mente ocupada a discurrir modos y trasas para lograr poder ver con la compañía

(1. Cristofor Vilella, il·lustre mallorquí, pintor, escultor i naturalista a la Cort de Carles III. Visqué algun temps a Nàpols, d'on torná en 1777 a aquesta Ciutat, en la qual morí en 1803.

del señor D.ⁿ Juan Çaforteza, y los demás, lo bueno de esta bella Ciudad y lo que contiene en su recinto, por lo que tenemos visto y notado lo siguiente, sin describir por no repetir lo que tengo escrito a V. S. en la antecente carta,

(2) Don Josep Pueyo (1733-1785), tercer Marqués de Campo franco, Regidor Perpetu de Mallorca, gran amic del Cronista Bonaventura Serra, home erudit, autor entre d'altres obres, del poema llatí *Parnassidos*, llibre IV, imprés a Palma, 1773, i transcrit per Bover (B. E. B. t. II, p. 171).

desde el dia de su fecha he estado tres veces á Portichi, la primera con D.^{na} Juan, viendo el Real Palacio, sus hermosos Jardines, y Bosques, muchas antiguas estatuas, encontradas en la escavación del Erculano, que tambien fuimos a ver muy de espacio; despues nos encaminamos a ver el monte Vesubio que entonces havia abierto nuevas bocas, corriendo la lava de fuego, cosa pasmosa, y no vista de mas de doze años nos pusimos tan serca deste corriente fuego, que solo distavamos unos doze passos de el, dava orror ver abrasar como vimos unos alamos blancos y una viña, y quasi una Casseria, eran muchos los curiosos que ivan a verlo; al anochar nos bolvimos a Nápoles, llenos de estas satisfacciones, con solo el desconuelo de no haver podido ver el Real Museo de las antiguedades trobadas al Erculano y Pompeo; por lograr la orden que se necesita de Su Magestad me encaminé en el Real sitio de Caserta, me di a conocer y a ponerme a las ordines del Embajador de España el Marqués de Revilla, pidiendole se enterasase sajnarnos lisencia del Rey por ver el referido Museo, con toda libertad; me bolví con buenas esperansas, y dentro de tres dias recibí de Su Excelencia por uno de sus criados una carta, y la orden para el Governador de este referido Museo, para que se nos franquease solo a nosotros quatro, luego tomamos dos calesines o volantes y por cierto no los cae mal este epiteto, porque verdaderamente mas parece buelan que no andan, que solo con una ora anduvimos siete millas, poniendonos frente las sentinelas custodias deste Palacio; entregamos la referida carta á su contenido, y luego tuvimos la entrada franca acompañados de un Cavallero que nos esplicava las piezas cuias eran, y en donde se trobaron; lo primero que reparé, fué, un bello patio entachonado todas sus quatro fachadas de bajo de los ricos balcones que dan buena armonia a esta Real obra, muchas discripciones esculpidas, varios caradteles de letras en marmoles, y otras piedras de distintos colores; tambien se ven en el pizo bien colocados un sin fin de bustos, medias figuras, brasos, pies, y piernas, muchos jarros, y otros trastos caseros de barro y bronse; tambien se ven varios instrumentos de hierro de trabajar la tierra en las esquinas ay quatro estatuas de cuerpo entero del tamaño del natural de mármol, en el centro de este patio ay un pedréstal con un cavallo suelto de figura natural, de bronse tanto por lo bien expresado,

como por su tamaño; despues se deja este patio y se sube por una bien adornada escalera que Principe ni Soberano no la tiene, y con dificultad la puede tener, por estar llena de estatuas de bronse y de marmol, muy raras y antiguas; tienen las de bronse los ojos imitados de varias piedras los naturales, haviendo subido esta escalera muy despacio haunque tenia sus escalones comodoss pero me lo impedian tantas estatuas que para mí eran unas respetuosas centinelas de vista; no fue menos la novedad y pasmo que me causo ver en el primer salon, puesto con arte varias sepulcrares de bronse, algunas piezas del mismo metal y de marmol, en unos estantes se veyan muchos cantaros, jarrones, vasos, y otros adornos del uso de casa todo de bronse primorosamente trabajados, en este quarto y en los demas que seran 14 estan con el mismo aseo que este, con el piso de varios Musaicos antiguos collocadas muchas primorosas piezas, unos cuchillos de hierro con que mataban las victimas, muchas luces, lámparas de bronse, y de barro, como las que se encuentran á Mallorca, muchos armamentos figuras de bronse, y marmol, el retrato de Neron, Seneca, y Proserpina de marmol, el de varios heroes grandes, muchas medallas de oro, y plata, varios adornos mujeriles, y dijes de oro y otros metales, camafeos montados, y sueltos; de todas suertes de frutas pan, vino, y azeite y pescados, trigo y legumbres; en otros estantes se ven muy bien arrullados y petrificados cartoness y cortessas de arboles escritos como se ven en algunos que estan tendidos en quadritos, viendose como sombras las letras, varios instrumentos de operantes y artes liberales y mecanicos, y para no cansar a V. S. dire que ay tres vezes mas de lo que esta estampado a los Erculanes, asegurando a V. S. que tube una divertida tarde; el Governador o Custodia de este Museo es deleitante de pintura, por lo que nos llevo á su quarto y nos enseñó muchos dibujos suos, los originales echos copiados de las piezas trobadas al Erculano, de los quales han sacado las laminas de los libros, y tambien tres quadritos al oleo, de unos satiros y minotauros, copia de los antiguos para enviar a Nuestro Soberano, por esto, y por lo mucho que tengo repetido a U.S. nos bolvimos a la ciudad de Napoles despues de haver visto tambien dos celebres Palacios, con sus jardines que se dice son de los mejores de la Italia, el primero es del Principe de Caramanica y el

otro del Principe Jap (?) General de las armas del Rey de las dos Cicilias; estos famosos Palacios estan cituados a lo mas deleitoso de Recina, siendo construidos de una bella y grandiosa Arquitectura, espaciosa, y majestuosa escalera, lindos salones, bellas pinturas al fresco, y bien trabajados estujos, costosas colgaduras de varias telas, espaciosos espejos bien lustrados, mesas de ricas manchas en sus Gapes, bien vaciados y dorados adornos de bronce; muy bien adornadas, proporcionadas y contrapuestas estatuas de blancos marmoles, varios barros de bucaro de España, y de China fina, y de aquí son los papeles de que estan guarnecido algunos gavinetes con antiguas pinturas colgadas muchas flores frutero y caserios primorosamente himitadas; dejando estas abitaciones, fuimos en los bien compuestos Gardines que el de flores e de Arboles frutales viñas y bosques, con fuentes grutas y estatuas, tendra este conjunto mas de tres millas en contorno y lo mas particular es que tienen tan innediato

el mar que las calles y paseos llegan asta la espaciosa y divertida playa, siendo todo delicias estos paseos y puestos y para no cansar á U.S. dire en sussinto que sin estas cosas emos visto muchissimas mas dignas de toda atencion las que procuro notar con toda propiedad, procurando ser veridico con toda sinceridad, con la misma suplico a U. S. me ponga a los pies de mi S.^{ra} Marquesa y de mi S.^{ra} D.ª Mariana y los demas Señores a D.ⁿ Joaquin que tenga esta por suia lo mismo a D.ⁿ Ventura y V.S. mande. Dios guarde V. S. muchos años.

B. L. m. de V. S.

Vilella (rubricat).

(al marge).

P. D. espresiones al Sr Leonardo Planas. Muy S.^r mio. Sr Marques de Campo Franco.

(1 full de paper, doblegat, escrit a quatre cares. Col·lecció particular de Mossen S. Gal·més).

J. P. M. trans.

INFORMACIÓ

CONGRÉS INTERNACIONAL DE CIÈNCIES PREHISTÓRIQUES I PROTOHISTÓRIQUES

LONDRES 1932

En acabar la XIV.^a reunió del Congrés internacional d'Antropologia i d'Arqueologia prehistòriques (Ginebra 1912) Espanya invità el Consell permanent del Congrés a celebrar la XV.^a sessió a Madrid en 1916.

Impedit aquest projecte per la Guerra Europea, l'any passat, en la reunió del V Congrés internacional d'Arqueologia, d'Alger, es designà un Comitè encarregat d'estudiar les modalitats de la reconstitució de les antigues reunions internacionals. Aquest comitè convocà a una reunió a Berna pel maig d'enguany, en la qual quedà constituït el Consell permanent del *Congresos Internacionals de Ciències Prehistòriques i protohistòriques*, que se celebraran cada quatre anys, essent acordada igualment la 1.ª reunió per 1932 a Londres, a invitació de la *Society of Antiquaries of London*, del *Royal Anthropol-*

gical Institute of Great Britain and Ireland, del *British Joint Committee for Anthropological Research and Teaching* i el *Royal Archæological Institute*.

El Congrés s'obrirà el dilluns 25 de juliol es clourà el dissapte 30 del mateix mes.

La quota de inscripció és de 1 lliure esterlina.

Els membres del Congrés podran anar acompanyats de dues persones de llur familia a títol de membres associats, amb dret a assistir a las sessions, festes i excursions, però sense veu ni vot ni dret a les Actes del Congrés.

Per demanda d'esclariments i tota mena de comunicacions, adreçar-se al Secretari del *British Organizing Committee, Society of Antiquaries, Burlington House, London, W. 1.*